

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В. І. Мацибора, кандидат економічних наук

Розглянуто рівень і тенденцію зміни забезпеченості сільськогосподарського підприємства виробничими ресурсами. Проаналізовано економічну ефективність використання ресурсного потенціалу підприємства. Обґрунтовано необхідність інвестицій для впровадження прогресивних технологій та організації конкурентоспроможного виробництва.

Ресурсний потенціал, ефективність, ціна, ринок.

Важливою умовою розвитку економіки країни є суттєве підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу сільського господарства – галузі, яка по суті є основою формування фонду споживання. Для успішного вирішення цієї проблеми необхідно методологічно й методично правильно визначити склад і структуру ресурсного потенціалу, здійснити його кількісний вимір на окремих підприємствах різних форм власності та видів господарювання. Це дасть змогу визначити структурні зміни ресурсного потенціалу та їх вплив на ефективність сільськогосподарського виробництва валової продукції за рахунок інтенсивних факторів і широкого використання інновацій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств присвячені наукові праці багатьох вчених, в яких автори розглядали різні аспекти цієї теми. Проблеми формування та ефективного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств завжди були в полі зору провідних вчених: В. Я. Амбросова, В. Г. Андрійчука, Л. М. Анічина, Я. К. Білоуська, В. К. Гаркавого, В. Я. Месель-Веселяка, О. В. Олійника, П. Т. Саблука. Значний вплив на розвиток і поглиблення сутності поняття ресурсного потенціалу внесли науковці В. М. Архангельський, О. В., Ульяновченко, Е. Б. Фігуров, А. Е. Юзефович. Методологічні підходи та концептуальні основи підвищення ефективності використання виробничого потенціалу на селі в різні часи висвітлювали такі вчені-економісти, як А. П. Зінченко, В. І. Мацибора, В. Й. Шиян. Разом з тим, деякі аспекти методологічного, методичного й практичного характеру щодо оновлення та розвитку ресурсного потенціалу потребують вивчення та аналізу.

Головною передумовою виділення й вивчення аграрного ресурсного потенціалу є наукове обґрунтування його складових елементів, які відображують об'єктивні фактори сільськогосподарського виробництва і є необхідною умовою функціонування всієї сукупності ресурсів галузі. Процес виробництва на аграрних підприємствах можливий лише при поєднанні продуктивних сил – засобів і предметів праці та трудових

ресурсів, отже, вони, насамперед, представляють структуру ресурсного потенціалу.

Проте особливістю сільськогосподарського виробництва є те, що земля – елемент, в якому повинно здійснюватися виробництво, вона входить у процес виробництва як одна з його умов. Земельні ресурси є матеріальною основою розвитку сільського господарства, базою для органічного поєднання всіх виробничих ресурсів.

Формування ресурсного потенціалу в окремі періоди здійснюється за рахунок різних елементів, а їх співвідношення змінюється. Структурні зміни ресурсного потенціалу відображують закономірність розвитку галузі, проте вони повинні бути спрямовані на створення умов для ефективного функціонування всієї системи.

Аграрний ресурсний потенціал характеризується різними, часто протилежними, напрямками зміни показників ресурсозабезпеченості сільського господарства, що, значною мірою, визначає ефективність його використання. Формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств відбувається в умовах, коли площі сільськогосподарських угідь мають тенденцію до скорочення, а зменшення трудових ресурсів об'єктивно зумовлено економічною ситуацією в сільському господарстві. Виходячи з цього, динамічний і сталий розвиток аграрного потенціалу можна забезпечити лише на основі залучення у виробництво сучасних матеріальних ресурсів, які втілюють прогресивні наукові досягнення і сприяють широкому розгортанню інноваційної діяльності.

Мета дослідження – обґрунтувати склад і раціональне поєднання ресурсного потенціалу та вивчити умови його ефективного використання на аграрних підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Навчально-дослідне господарство «Агрономічна дослідна станція» розміщується у лісостеповій зоні Васильківського району Київської області. Це середнє господарство за площею сільськогосподарських угідь (табл.1). Рівень розораності сільськогосподарських угідь НДГ становить 88,6%, що свідчить про інтенсивне використання земельних ресурсів.

НДГ «Агрономічна дослідна станція» порівняно добре забезпечена робочою силою та засобами виробництва. Навантаження сільськогосподарських угідь на одного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві, становить понад 15 га. У напружені періоди року для виконання польових та інших робіт залучають студентів НУБіП України, які при цьому набувають практичних навичок у виконанні різних технологічних операцій.

За досліджуваний період вартість основного капіталу значно зросла, однак частина основних засобів виробництва потребує оновлення. У 2013 р., порівняно з 2010 р., капіталозабезпеченість підвищилася з 10,6 тис. грн до 32,9 тис. грн, або у 3,1 раза, а капіталоозброєність праці зросла з 171,4 тис. грн до 503,5 тис. грн, або у 2,9 раза. Це свідчить про відповідний розвиток матеріально-технічної бази господарства. Однак,

потрібно враховувати, що за цей період значно зросла вартість основних засобів.

Важливою складовою ресурсного потенціалу є наявність поголів'я великої рогатої худоби та їх навантаження на земельні ресурси. У 2010–2013 рр. поголів'я великої рогатої худоби збільшилося з 375 до 418 голів, або на 11,5%, а поголів'я корів – з 222 до 236 голів, або на 6,3%. З розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь у 2013 р. утримувалося 40 голів великої рогатої худоби і, у тому числі, 22 корови.

НДГ «Агрономічна дослідна станція» спеціалізується на виробництві продукції скотарства, виручка від реалізації продукції галузі становить 86,8%, у тому числі від продажу молока – 75,4%. Останнім часом набуло розвитку виробництво насіння соняшнику, яке переробляється у господарстві. Отже, основну масу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» одержує від реалізації продукції молочного скотарства.

Зміни у сфері продуктивності та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції відповідно вплинули на фінансові результати та ефективність виробничої діяльності підприємства. Особливий вплив на формування фінансових результатів у науково-дослідному господарстві мала зміна рівня інтенсивності виробництва, собівартості й цін реалізації продукції.

1. Динаміка ресурсного потенціалу ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція»

Показник	Роки				2013 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	
Площа с.-г. угідь, га	1056	1056	1056	1056	100,0
у т. ч. рілля	936	936	936	936	100,0
Кількість працівників, осіб	81	79	82	94	116,0
у т. ч. зайнятих у с.-г. виробництві	65	64	64	69	106,2
Навантаження с.-г. угідь на 1 працівника, га	16,2	16,5	16,5	15,3	94,4
Вартість основного капіталу, тис. грн.	11138	25854	32121	34743	311,9
у т. ч. на 1 га с.-г. угідь	10,6	24,5	30,4	32,9	310,4
на 1 працівника	171,4	404,0	501,9	503,5	293,8
Поголів'я ВРХ, гол.	375	474	511	418	111,5
у т. ч. корів	222	234	233	236	106,3
Поголів'я ВРХ на 100 га с.-г. угідь, гол.	36	45	48	40	111,1
у т. ч. корів	21	22	22	22	104,8

Проведений аналіз свідчить, що рівень інтенсивності сільськогосподарського виробництва у господарстві дещо підвищився. Так, виробничі витрати на 1 га сільськогосподарських угідь збільшилися з 5650 грн у 2010 р. до 6694 грн у 2013 р., або на 18,5% (табл. 2). Водночас, капіталозабезпеченість підприємства за досліджуваний період зросла у

3,1 раза. Вартість основного капіталу на 1 га сільськогосподарських угідь у 2013 р. становила 32,9 тис. грн.

2. Динаміка рівня інтенсивності, результату та економічної ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва

Показник	Роки				2013 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	
Виробничі витрати на 1 га с.-г. угідь, грн.	5650	6327	6510	6694	118,5
Вартість основного капіталу 1 га с.-г. угідь, грн.	10547	24483	30418	32901	311,9
На 1 га с.-г. угідь: вартість валової продукції, грн.	5508	5780	5803	4913	89,2
дохід (виручка) від реалізації, грн.	2998	4394	5931	4081	136,1
прибуток, збиток (-), грн.	-2,6	485,1	373,7	-199,8	X
Продуктивність праці, грн.	89483	95376	95745	75194	84,0
Капіталовіддача, грн.	0,52	0,24	0,19	0,15	28,8
Окупність витрат, грн.	0,97	0,91	0,89	0,73	75,3
Рівень рентабельності, збитковості (-), %	-0,09	12,4	9,8	-4,6	-

Додаткові витрати у досліджуваному періоді були нераціональними. Вони пов'язані переважно з ростом цін на матеріальні оборотні засоби, що не забезпечує підвищення продуктивності рослинництва й тваринництва. У зв'язку з цим, вартість валової продукції (у постійних цінах 2010 р.) з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, зменшилася з 5508 грн у 2010 р. до 4913 грн у 2013 р., або на 10,8%. Збільшення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції на 36,1% зумовлене значним підвищенням реалізаційних цін на сільськогосподарську продукцію. Однак, виробнича діяльність господарства у 2013 р. була збитковою, на 1 га сільськогосподарських угідь було одержано 199,8 грн збитку.

Аналіз економічної ефективності діяльності науково-дослідного господарства свідчить, що за досліджуваний період рівень продуктивності праці значно знизився. Так, вартість валової продукції з розрахунку на одного середньорічного працівника зменшилася з 89 483 грн. у 2010 р. до 75 194 грн. у 2013 р., або на 16,0% (табл. 2).

Стрімке підвищення капіталозабезпеченості підприємства зумовило зниження капіталовіддачі з 0,52 грн. до 0,15 грн., або майже у 3,5 раза. У цих умовах також знизилась окупність виробничих витрат. Так, вартість валової продукції на 1 грн. виробничих витрат зменшилася з 0,97 грн до 0,73 грн, або на 24,7%.

Таким чином, із аналізу динаміки рівня інтенсивності, результату виробництва та економічної ефективності господарювання випливає, що рівень використання наявного виробничого потенціалу у ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» останніми роками дещо знизився, залишається недостатнім і не відповідає сучасним вимогам та можливостям.

Основою формування фінансових результатів науково-дослідного господарства є рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції. Особливий вплив на формування прибутку господарства мала зміна співвідношення рівня собівартості й цін реалізації сільськогосподарської продукції. Отже, забезпечення оптимального рівня собівартості 1 ц продукції у господарстві та підвищення її якості може створити умови для одержання прибутку при її реалізації.

Останніми роками рівень рентабельності науково-дослідного господарства формується переважно за рахунок дохідності при виробництві молока, зерна та продукції переробки, зокрема соняшнику. Хронічно збитковим залишається виробництво м'яса великої рогатої худоби. Досягнення оптимального рівня рентабельності та конкурентоспроможності виробничої діяльності господарства зумовлює необхідність забезпечення високого рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції.

Сільськогосподарське виробництво – центральна ланка діяльності науково-дослідного господарства. Проте, за досліджуваний період, вартість валової продукції (у постійних цінах 2010 р.) зменшилася з 5816,4 тис. грн до 5188,4 тис. грн, або на 10,8%. При цьому вартість валової продукції рослинництва збільшилася на 13,6%, а продукції тваринництва зменшилася на 22,2% (табл. 3).

Зменшення виробництва валової продукції як основоположного, первісного результату сільськогосподарського виробництва негативно вплинуло на формування фінансових результатів діяльності господарства.

3. Фінансові результати діяльності ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція»

Показник	Роки				2013 р. у % до 2010 р.
	2010	2011	2012	2013	
Вартість валової продукції (у цінах 2010 р.), тис. грн.	5816,4	6104,1	6127,7	5188,4	89,2
у т. ч. рослинництво	1846,0	1855,6	1865,9	2097,3	113,6
тваринництво	3970,4	4248,5	4261,8	3091,1	77,8
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	3381,2	4956,6	6149,7	4309,6	127,5
у т. ч. рослинництво	507,0	429,0	836,7	454,5	89,6
тваринництво	2809,7	4527,6	5313,0	3855,1	137,2
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	3384,1	4409,4	5755,1	4520,6	133,6
у т.ч. рослинництво	527,0	183,5	1075,9	328,0	62,2
тваринництво	2800,7	4225,9	4679,2	4192,6	149,7
Валовий прибуток, збиток (-), тис. грн.	-2,9	547,2	394,6	-211,0	-
у т. ч. рослинництво	-20,0	245,5	-239,2	126,5	-
тваринництво	9,0	301,7	6333,8	-337,5	-

За умов ринкової економіки маса чистого доходу (виручки) від реалізації продукції залежить від обсягу реалізованої продукції, її якості та фактичних цін реалізації. За досліджуваний період виручка від реалізації продукції науково-дослідного господарства зросла на 27,5%. Водночас, повна собівартість реалізованої продукції підвищилася на 33,6%. У цих умовах виробництво було збитковим: 2013 р. було одержано 211 тис. валового збитку від господарської діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств включає основні види ресурсів: матеріальні, трудові, природні, фінансові та інформаційні. Він є об'єктивною умовою здійснення виробництва і відображує витратну сторону виробничого процесу. Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств характеризується кількістю, якістю та структурою ресурсів, незбалансованість кількісних і якісних характеристик яких викликає зниження виробничого та економічного потенціалу сільського господарства. Кількість виробничих ресурсів і структура ресурсного потенціалу – чинники, під впливом яких формуються результати господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Для виявлення їх впливу на ефективність виробництва необхідно проаналізувати економічну ефективність використання як окремих складових елементів, так і сукупного показника ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Список літератури

1. Капітанець Ю. О. Ефективність використання ресурсів аграрного виробництва [Електронний ресурс] / Ю. О. Капітанець // Сталий розвиток економіки : всеукраїнський науково-виробничий журнал.
2. Коваль О. М. Оптимізація ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України [Електронний ресурс] / О. М. Коваль. – Режим доступу : http://www.nbuivportal/chem_biol/nvnau/2010_154_1/1Okom.pdf
3. Маршалок М. С. Потенціал аграрного підприємства, наукові підходи до трактування [Електронний ресурс] / М. С. Маршалок. – Режим доступу : http://www.nbuivportal/chem_biol/nvnau_154_1/10 mms.pdf
4. Підлісецький Г. М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору / Г. М. Підлісецький, М. І. Толкач // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 65–66.
5. Ульяновченко С. В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері : монографія / С. В. Ульяновченко. – Х. : НАУ, 2006. – 357 с.

Рассмотрены уровень и тенденция изменения обеспеченности сельскохозяйственного предприятия производственными ресурсами. Проанализирована экономическая эффективность использования ресурсного потенциала предприятия. Обоснована необходимость инвестиций для внедрения прогрессивных технологий и организации конкурентоспособного производства.

Ресурсний потенціал, ефективність, цена, ринок.

The level and tendency of change in supply of agricultural enterprises production resources is considered. The economic efficiency of the resource potential of the enterprise is researched. The necessity of the investments for implantation of progressive technologies and organization of competitive production is proved.

Resource capacity, efficiency, price, market.

УДК 65.012.7:65.018:338.439.5/6 (477)

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ РЕОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ БЕЗПЕЧНОСТІ ТА ЯКОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

***О. І. Мироненко, кандидат сільськогосподарських наук
Полтавська державна аграрна академія***

Досліджено питання щодо здійснення державного контролю безпечності та якості харчових продуктів, дано оцінку ефективності діючої системи та її недоліків, а також визначено переваги й перспективи впроваджуваної системи організації державного контролю.

Контроль якості, продовольчі продукти, безпечність харчових продуктів, продовольча безпека, сільське господарство, ветеринарна та санітарна служба, Кодекс Аліментаріус (Codex Alimentarius).

Гарантування безпеки та якості харчових продуктів є одним із основних завдань сучасного суспільства, від розв'язання якого залежить здоров'я населення та збереження генофонду. За прогнозами Світового банку, виробництво продовольства в усьому світі до 2050 р. має збільшитися на 70–100%, а кількість населення – досягти 9 млрд осіб [5].

Виконання поставлених завдань можливе за умови впровадження нових технологій у світовому сільському господарстві й переробній промисловості для забезпечення населення безпечними та якісними продовольчими продуктами. Україна за якістю продовольчої безпеки нині посідає 47-ме місце серед 107 країн.

Країна має потенціал подальшого розвитку сільського господарства, який здатний збільшити обсяги виробництва продукції. Водночас, йому потрібна фінансова підтримка держави для оновлення матеріальної бази виробництва продукції, особливо дрібними сільськогосподарськими підприємствами [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Реорганізація Державного комітету ветеринарної медицини у Державну ветеринарну та фітосанітарну службу, поклавши на нове формування державний, ветеринарно-санітарний контроль і нагляд також у сфері харчових